

Ferdî KARAÖNÇEL

Doç. Dr., Malatya Turgut Özal Üniversitesi, ferdikaraoncel@gmail.com, Malatya-Türkiye
ORCID: 0000-0001-9519-1003

Yusuf ELİŞ

Araştırmacı, yusufelisguitar@gmail.com, Malatya-Türkiye
ORCID: 0009-0008-6973-9555**TRT Türk Halk Müziği Repertuarında Bulunan Diyarbakır Yöresi Kırık Havalarının Müzikal Özellikleri****Özet**

Bu araştırmada, TRT Türk halk müziği repertuarında yer alan Diyarbakır yöresine ait kırık havalar; makam, usûl, perde, nota süre değerleri, sessiz süre değerleri, konu, kaynak kişi, derleyen ve notaya alan kişiler açısından sistematik biçimde incelenmiştir. Araştırma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde doküman incelemesi yöntemi kullanılarak yürütülmüş betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın çalışma materyalini, TRT Türk halk müziği repertuarında kayıtlı Diyarbakır yöresine ait toplam 88 kırık hava oluşturmaktadır. Çalışma verilerini elde etmek için, TRT Türk halk müziği repertuarında kayıtlı Diyarbakır yöresine ait toplam 88 kırık havaya ait notalar içerik analizi ile analiz edilmiş, elde edilen verilerin frekans ve yüzde dağılımları tespit edilmiş tablo ve grafikler ile görselleştirilerek yorumlanmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında; Diyarbakır yöresi kırık havalarında en yoğun kullanılan makam dizilerinin Hüseyini, Uşşak ve Hicaz makamı dizileri olduğu, ritmik yapı bakımından en fazla kullanılan usûllerin 4/4 ve 10/8 olduğu, yoğun olarak “re”, “do”, “la”, “mi” ve “si b 2” perdelerinin kullanıldığı, nota süre değerlerinde ise onaltılık ve sekizlik notaların yoğun biçimde kullanıldığı, sessiz süre değerlerinde ise sekizlik ve dörtlük değerlerin kullanıldığı görülmüştür. Tematik açıdan eserlerin büyük ölçüde aşk/sevda konusu etrafında şekillendiği, kaynak kişiler arasında Celal Güzelses’in öne çıktığı, derleyen ve notaya alan kişiler arasında ise Muzaffer Sarısözen, Mehmet Özbek ve Ahmet Yamacı’nın önemli bir yere sahip olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda Diyarbakır yöresi kırık havalarının, makamsal çeşitlilik, ritmik zenginlik ve güçlü kültürel aktarım unsurlarını bünyesinde barındıran özgün bir müzikal karakter sergilediği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Diyarbakır, Diyarbakır musiki, Türk halk müziği, kırık havalar.

The Musical Characteristics of "Kırık Hava" Songs from the Diyarbakır Region in the TRT Turkish Folk Music Repertoire**Abstract**

In this study, the *kırık hava* (measured folk songs) from the Diyarbakır region within the TRT (Turkish Radio and Television Corporation) Turkish Folk Music repertoire were systematically analyzed in terms of *makam* (modal structure), *usûl* (rhythmic cycle), pitch, note durations, rests, thematic content, source informant, collector, and notation transcriber. This descriptive study was conducted within the framework of the qualitative research paradigm, employing the document analysis method. The research material comprises a total of 88 *kırık hava* registered to the Diyarbakır region in the TRT Turkish Folk Music repertoire. To obtain the research data, the musical scores of these 88 pieces were analyzed using content analysis; the frequency and percentage distributions of the gathered data were determined, visualized through tables and charts, and subsequently interpreted. The results of the study indicate that the most frequently used *makam* scales in the *kırık hava* of the Diyarbakır region are *Hüseyini*, *Uşşak*, and *Hicaz*. In terms of rhythmic structure, the most prevalent *usûls* are 4/4 and 10/8. The pitches "D" (*re*), "C" (*do*), "A" (*la*), "E" (*mi*), and

"si b 2" (a pitch utilized in Turkish folk music) are heavily utilized, while sixteenth and eighth notes predominate in note durations, and eighth and quarter rests are most frequently observed in silent durations. Thematically, the works are shaped largely around the theme of love/romance. Among the source informants, Celal Güzelses stands out prominently, while Muzafer Sarısözen, Mehmet Özbek, and Ahmet Yamacı hold a significant place among the collectors and transcribers. In line with the obtained data, it is observed that the *kırık hava* of the Diyarbakır region exhibit a unique musical character that embodies modal diversity, rhythmic richness, and strong elements of cultural transmission.

Keywords: Diyarbakır, Diyarbakır music, Turkish folk music, rhythmic folk songs (*kırık havalar*).

1. Giriş

Diyarbakır yöresi, tarih boyunca Türk, Kürt, Arap, Ermeni ve Süryani kültürlerinin bir arada yaşadığı çok kültürlü yapısı nedeniyle Anadolu müzik kültürü içerisinde özgün bir yere sahiptir. Kentin tarihsel geçmişi ve kültürel çeşitliliği, şehrin müzikal yapısına; makam çeşitliliği, ritmik zenginlik ve farklı icra tavırları olarak yansımıştır. Diyarbakır halk müziği repertuarı, bir yandan kırsal halk müziği geleneğinin özelliklerini taşıırken diğer yandan kent merkezli musiki anlayışının etkilerini de bünyesinde barındırmaktadır (Giray, 2010; Karakelle, 2019; Martağan, 1991). Özellikle Celal Güzelses başta olmak üzere yörede etkili olmuş kaynak kişilerin repertuar üzerindeki belirleyici etkisi, Diyarbakır müzik kültürünün sözlü aktarım yoluyla günümüze ulaşmasında önemli rol oynamıştır (Küçükuncular, 2019).

Alan yazın incelendiğinde Diyarbakır müzik kültürüne ilişkin araştırmaların büyük ölçüde tarihsel değerlendirmeler, derleme faaliyetleri veya belirli sanatçılar ve türler üzerine yoğunlaştığı görülmektedir (Giray, 2010; Martağan, 1991). Bununla birlikte TRT Türk Halk Müziği repertuarında yer alan Diyarbakır yöresi kırık havalarının makam dizileri, usul yapıları, perde kullanımları, nota süre değerleri, sessiz süre değerleri, konu dağılımları, kaynak kişiler, derleyenler ve notaya alan kişiler bakımından çok boyutlu biçimde incelendiği kapsamlı araştırmaların sınırlı olduğu anlaşılmaktadır (Akgül, Kaya ve Dede, 2022; Küçükuncular, 2019; Uslu, 2020). Mevcut çalışmalar çoğunlukla belirli türlere, sanatçılara veya sınırlı müziksel değişkenlere odaklanmakta; repertuarın çok boyutlu müzikolojik çözümlemesine yeterince yer verilmemektedir.

Bu noktada önemli bir araştırma boşluğu ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, TRT Türk Halk Müziği repertuarında içerisinde yer alan Diyarbakır yöresi kırık havalarının makam, usul, perde, nota süre değerleri, sessiz süre değerleri, konu, kaynak kişi, derleyen ve notaya alan kişiler bakımından bütüncül biçimde incelenmesi; hem yöresel müzik kimliğinin bilimsel olarak belgelenmesine hem de Türk halk müziği çalışmalarında karşılaştırmalı analizlere katkı sağlaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Özellikle repertuarın yalnızca tematik ya da tarihsel açıdan değil, müziksel parametreler bağlamında sistematik biçimde değerlendirilmesi, Diyarbakır müzik kültürünün nazari özelliklerinin daha ayrıntılı biçimde anlaşılmasına katkı sunabilir.

Türk halk müziği, Anadolu coğrafyasında yüzyıllar boyunca şekillenen tarihsel, kültürel ve toplumsal etkileşimlerin müziksel bir ürünü olarak değerlendirilmektedir. Halk müziği repertuarları, yalnızca melodik ve ritmik yapıların toplamı olmayıp aynı zamanda toplumların kültürel belleğini, kolektif hafızasını, gündelik yaşam pratiklerini ve duygusal ifade biçimlerini yansıtan önemli kültürel miras unsurlarıdır. Bu nedenle yöresel halk müziği repertuarlarının sistematik biçimde incelenmesi, yalnızca müzikolojik çözümlemeler açısından değil; kültürel aktarım, kimlik oluşumu ve müzik eğitimi bağlamında da önem taşımaktadır (Erol, 2009; Nettl, 2015; Öztürk, 2016; Stokes, 2010).

Türkiye'nin farklı bölgelerinde şekillenen halk müziği gelenekleri, tarihsel süreç içerisinde coğrafi, etnik ve kültürel etkileşimlerin bir sonucu olarak özgün bir biçimde şekillenmiştir. Anadolu halk müziğinde makam anlayışı, ritmik yapı, icra tavrı, ezgisel seyir ve söz içerikleri bakımından görülen bölgesel farklılıklar, her yörenin kendine özgü bir müziksel kimlik oluşturduğunu göstermektedir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde görülen müzikal çeşitlilik, tarih boyunca yaşanan kültürel etkileşimler, göç hareketleri ve çok katmanlı sosyal yapı ile ilişkilendirilmektedir

(Behar, 2019; Erol, 2009; Karakelle, 2019; Stokes, 2010). Bu yönüyle belirli bir yöre repertuvarının ayrıntılı biçimde incelenmesi, yalnızca müziksel yapıların betimlenmesi değil; aynı zamanda o bölgenin tarihsel ve kültürel hafızasının anlaşılmasına katkı sağlayan disiplinler arası bir araştırma alanı olarak değerlendirilmektedir (Nettl, 2015).

Türk halk müziği repertuvarının korunması, belgelenmesi ve kuşaklar arası aktarımında en önemli kurumsal yapılardan biri TRT'dir. TRT bünyesinde bulunan Türk halk müziği repertuvarı, farklı yörelere ait eserlerin notaya alınması, sınıflandırılması ve kaynak kişi bilgileriyle birlikte kayıt altına alınmasını sağlayarak Türkiye'nin müziksel belleğinin korunmasına önemli katkılar sunmaktadır. Repertuvar içerisinde yer alan eserler; yöre, kaynak kişi, derleyen, notaya alan kişi, makam, usül ve tür bilgileri bakımından araştırmacılara önemli veriler sağlamaktadır. Bu nedenle TRT Türk halk müziği repertuvarı yalnızca icracılar için bir repertuvar havuzu değil; aynı zamanda müzikoloji, etnomüzikoloji ve müzik eğitimi alanlarında gerçekleştirilen bilimsel araştırmalar için güvenilir bir veri kaynağı olarak değerlendirilmektedir (Akdoğan, 1996; Özbek, 2014; Özbek, 2018; Uslu, 2020). Nitekim TRT repertuvarı üzerinden gerçekleştirilen makamsal ve ritmik analiz çalışmaları, bölgesel müzik karakteristiklerinin sistematik biçimde belirlenebilmesine imkân sağlamaktadır (Açar ve Şen, 2014; Akgül, Kaya ve Dede, 2022).

Türk halk müziğinde eserler genel olarak uzun hava ve kırık hava olmak üzere iki temel kategori içerisinde değerlendirilmektedir. Uzun havalar serbest ritimli ve ölçsüz bir yapıya sahipken, kırık havalar belirli bir ölçü düzenine bağlı, ritmik organizasyonu belirgin ve çoğunlukla dans, tören veya toplu icra gelenekleriyle ilişkili eserler olarak tanımlanmaktadır (Akdoğan, 1996; Erol, 2009). Kırık havalar; türkü, halay, oyun havası, bar ve benzeri ölçülü halk müziği türlerini kapsamakta olup ritmik yapılarının belirgin olması nedeniyle müzikolojik analizlere daha uygun bir yapı sunmaktadır. Özellikle usül yapılarının, ölçü türlerinin ve nota süre örgülerinin ayrıntılı biçimde incelenmesi, yöresel repertuvarların karakteristik ritmik örüntülerinin ortaya konulmasına katkı sağlamaktadır (Aykent, 2020; Yener, 2020).

Halk müziği çalışmalarında makamsal yapıların incelenmesi, yöresel müzik karakterinin anlaşılmasında temel ölçütlerden biri olarak kabul edilmektedir. Türk halk müziğinde makam kavramı, klasik Türk müziğindeki teorik yapı ile her zaman tam olarak örtüşmemekle birlikte; karar sesi, güçlü ses, seyir özelliği, perde organizasyonu ve arıza kullanımları üzerinden belirli dizisel eğilimlerin tespit edilmesine olanak tanımaktadır (Açar ve Şen, 2014; Behar, 2019; Öztürk, 2015; Uslu, 2020). TRT repertuvarında yer alan eserler üzerinde gerçekleştirilen çalışmalar, özellikle Hüseyinî, Uşşak, Hicaz ve Segâh gibi makam dizilerinin birçok yörede yoğun biçimde kullanıldığını göstermektedir (Açar ve Şen, 2014; Küçükuncular, 2019). Bununla birlikte aynı makam dizisinin farklı bölgelerde farklı seyir özellikleri ve icra tavırlarıyla çeşitlenebildiği belirtilmektedir. Bu durum, halk müziği repertuvarlarında makamsal çözümlemelerin yalnızca isimlendirme düzeyinde değil; ezginin yapısal özellikleri bağlamında değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır (Behar, 2019; Öztürk, 2015).

Usül ve ritmik yapı da halk müziği repertuvarlarının ayırt edici özelliklerinden biridir. Yörelere göre usül yapılarının çeşitlendiği ve değişkenlik göstermesi ilgili yörelerin müzikal yapılarını öne çıkarmaktadır. Ölçü yapıları yalnızca teknik bir ritmik düzenleme olmayıp çoğu zaman dans kültürü, toplumsal törenler ve sözlü anlatım geleneğiyle ilişkilidir. Anadolu halk müziğinde özellikle 2/4, 4/4, 9/8 ve 10/8 gibi ritmik yapıların yaygın olarak kullanıldığı; ancak bölgesel farklılıkların tempo, vurgu ve süsleme bakımından çeşitlilik gösterdiği belirtilmektedir (Aykent, 2020; Yener, 2020). Özellikle Güneydoğu Anadolu halk müziğinde aksak ritimlerin ve düzenli usüllerin bir arada kullanılması, bölgesel repertuvarın ritmik çeşitliliğini yansıtan önemli göstergelerden biri olarak değerlendirilmektedir (Karakelle, 2019; Uslu, 2020).

Perde kullanımı, nota süre değerleri ve sessiz süre örgüsü gibi müzikal parametreler, halk müziği repertuvarlarının melodik karakterini anlamada önemli göstergeler arasında yer almaktadır. Bir repertuvarda belirli perdelerin yoğun biçimde kullanılması, eserlerin tonal merkezleri, karar sesleri ve dizisel yapıları hakkında bilgi verirken; nota süre değerleri melodik hareketlilik, süslemeli yapı ve söz-ezgi ilişkisine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Sessiz süre

değerleri ise nefes alma, cümle sonlandırma ve ritmik vurgu bakımından müzikal organizasyonun önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Güncel çalışmalar, halk müziği repertuvarlarının perde yoğunlukları, nota süre dağılımları ve ritmik örüntüler bakımından sistematik biçimde incelenmesinin, müzikal yapıların daha nesnel biçimde anlaşılmasına katkı sunduğunu göstermektedir (Börekci, 2023; Öztürk, 2016).

Bu araştırmada, TRT Türk Halk Müziği repertuvarında yer alan Diyarbakır yöresine ait 88 kırık hava; makam dizileri, usul yapıları, perde kullanımları, nota süre değerleri, sessiz süre değerleri, konu, kaynak kişi, derleyen ve notaya alan kişiler açısından sistematik biçimde incelenmiştir. Çalışmanın, Diyarbakır halk müziği repertuvarının müzikolojik açıdan belgelenmesine katkı sağlaması, bölgesel repertuar çalışmalarına bilimsel bir bakış açısı sunması ve gelecekte gerçekleştirilecek etnomüzikolojik araştırmalara kuramsal zemin oluşturması beklenmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Diyarbakır yöresine ait TRT Türk halk müziği repertuvarında bulunan Diyarbakır yöresi kırık havalarının; makam, usul, perde, nota değerleri, sesli süre değerleri, sessiz süre değerleri, konu, kaynak kişi, derleyen ve notaya alan kişiler boyutları açısından özelliklerini sistematik biçimde analiz etmek; bu özelliklerin bölgesel müzik kimliği içindeki işlevini ortaya koymaktır. Çalışmada, Türk Halk Müziği (THM) geleneği içerisinde Diyarbakır'a atfedilen eserler incelenmiştir. Böylece yöreye özgü melodik, ritmik ve biçimsel yapıların halk müziği ekseninde nasıl şekillendiği betimlenmiştir.

Araştırma, yalnızca notasyon düzeyinde değil, aynı zamanda makam, usul, perde, nota değerleri, sesli süre değerleri, sessiz süre değerleri, konu, kaynak kişi, derleyen ve notaya alan kişiler derleyici rolleri ve kurumsal katkılar bakımından da Diyarbakır müzik geleneğini belgeleme niteliği taşımaktadır. Bu doğrultuda, farklı dönemlerde TRT Müzik Dairesi, Kültür Bakanlığı arşivleri ve bireysel derlemeler aracılığıyla kayda alınmış eserler incelenmiştir. Böylece yöre repertuvarının tarihsel gelişimi, derleme dönemlerinin etkileri ve müzikal dönüşümler bütüncül biçimde değerlendirilmiştir (Giray, 2010; Martağan, 1991; Özbek, 2018).

Halk müziğinde genellikle belirtilmeyen makamsal yapıları dizisel analiz yöntemiyle çözümlemesidir. Türk halk müziği repertuvarında makam kavramının çoğu zaman açıkça yazılmadığı, ancak arızalar, seyir yönü, karar sesi ve güçlü ses gibi unsurlardan hareketle dizisel yapıların belirlenebildiği bilinmektedir (Öztürk, 2015; Uslu, 2020).

Diyarbakır yöresi repertuvarında öne çıkan form/tür çeşitliliğini belirlemek ve bu çeşitliliğin bölgesel müzik kültürüyle ilişkisini ortaya koymaktır. Yörede uzun hava, halay, oyun havası, kına havası, türkü, şarkı ve saz eseri gibi farklı türlerin bir arada bulunması hem kırsal hem kentli müzik kültürünün etkileşimini göstermektedir (Karakelle, 2019; Akgül, Kaya ve Dede, 2022). Bu çeşitlilik, Diyarbakır'ın tarih boyunca taşıdığı çok kültürlü kimliğin müzikal bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak, bu araştırma Diyarbakır yöresinin müzikal mirasını yalnızca derlenmiş eserlerin kataloglanması düzeyinde değil, aynı zamanda makamsal, ritmik ve biçimsel özelliklerin ilişkisel analizi düzeyinde ele alarak bölge müziğinin teorik ve pedagojik açıdan daha derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışma, gelecekte yapılacak etnomüzikolojik ve müzik eğitimi temelli araştırmalara kaynak oluşturmayı hedeflemektedir.

1.2. Problem Durumu

Türk halk müziği, Anadolu'nun farklı coğrafi bölgelerinde şekillenen kültürel, tarihsel ve toplumsal etkileşimlerin bir sonucu olarak zengin bir müziksel çeşitlilik ortaya koymaktadır. Bölgesel halk müziği repertuvarları, yalnızca melodik ve ritmik yapıların taşıyıcısı olmayıp aynı zamanda toplumların kültürel belleğini, yaşam biçimlerini ve tarihsel deneyimlerini de yansıtan önemli bir miras niteliği taşımaktadır (Öztürk, 2016). Bu nedenle yöresel müzik repertuvarlarının sistematik biçimde incelenmesi hem etnomüzikoloji hem de müzik eğitimi alanı açısından önemli bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir (Erol, 2009).

Türkiye’de Türk halk müziği repertuvarının korunması ve kayıt altına alınmasında en önemli kurumsal yapılardan biri, TRT Türk halk müziği repertuvarıdır. TRT arşivleri, farklı yörelere ait halk ezgilerinin notaya alınması, derlenmesi ve gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir işlev üstlenmektedir (Özbek, 2014). Bununla birlikte, repertuvarda yer alan eserlerin yalnızca arşivlenmesi değil; makam, usûl, perde yapısı, ritmik özellikler ve tematik içerikler bakımından ayrıntılı biçimde çözümlenmesi de bölgesel müzik kimliğinin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır (Akdoğan, 1996).

Diyarbakır yöresi, tarihsel süreç içerisinde Kürt, Türk, Arap, Süryani ve Ermeni kültürlerinin bir arada bulunduğu çok katmanlı sosyal yapısı nedeniyle müziksel açıdan özgün bir karaktere sahiptir. Bu kültürel çeşitlilik, yöre müziğinde kullanılan makam dizileri, ritmik kalıplar ve icra biçimlerine de yansımaktadır (Martağan, 1991). Özellikle kırık hava türündeki eserler, düzenli ölçü yapıları ve ritmik çeşitlilikleri nedeniyle Diyarbakır halk müziği repertuvarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bununla birlikte, bu eserlerin müzikal özelliklerini sistematik olarak inceleyen çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir (Küçükuncular, 2019).

Alan yazın incelendiğinde Diyarbakır müziğine ilişkin araştırmaların büyük ölçüde derleme çalışmaları, tarihsel değerlendirmeler veya belirli sanatçılar ve türler üzerine yoğunlaştığı; TRT Türk halk müziği repertuvarında bulunan Diyarbakır yöresi kırık havalarının makam, usûl, perde kullanımı, nota süre değerleri, sessiz süre yapıları, konu dağılımları, kaynak kişi, derleyen ve notaya alan kişiler bakımından bütüncül biçimde incelendiği en kapsamlı araştırmaların bazı noktalarda sınırlı olduğu görülmektedir (Giray, 2010; Uslu, 2020). Bu durum, Diyarbakır yöresi halk müziğinin müzikal karakterinin sistematik biçimde ortaya konulmasını güçleştirmekte ve repertuvarın bilimsel açıdan yeterince belgelenememesine neden olmaktadır. Öte yandan halk müziği çalışmalarında makamsal yapıların çoğu zaman yalnızca genel adlandırmalar düzeyinde ele alındığı, perde kullanım sıklıkları, ritmik yoğunluklar ve nota süre değerleri gibi müzikal parametrelerin ayrıntılı analizlerinin yeterince yapılmadığı görülmektedir (Akdoğan, 1996; Yener, 2020). Oysa bu tür analizler, yöresel müzik repertuvarlarının karakteristik özelliklerinin belirlenmesinde ve farklı bölgeler arasında karşılaştırmalı değerlendirmelerin yapılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Öztürk, 2016).

Bu bağlamda TRT Türk halk müziği repertuvarında yer alan Diyarbakır yöresi kırık havalarının müzikal özelliklerinin sistematik biçimde incelenmesi, yöresel müzik kimliğinin daha kapsamlı anlaşılmasına katkı sağlayacağı gibi, halk müziği repertuvarının belgelenmesi, korunması ve müzik eğitimi süreçlerinde kullanılabilirliğinin artırılması açısından da önem taşımaktadır. Araştırmanın, Diyarbakır yöresi halk müziğine ilişkin literatürde bulunan boşluğun giderilmesine katkı sağlayacağı ve gelecekte gerçekleştirilecek etnomüzikolojik araştırmalar için bir başvuru kaynağı oluşturacağı düşünülmektedir.

1.3. Problem Cümlesi

Çalışmanın problem cümlesi; TRT Türk halk müziği repertuvarında bulunan Diyarbakır yöresi kırık havalarının müzikal özellikleri nelerdir? şeklinde oluşturulmuştur.

1.4. Alt Problemler

Bu araştırmada, TRT Türk halk müziği repertuvarında bulunan Diyarbakır yöresine ait kırık havaların müzikal özelliklerini belirlemek amacıyla aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır:

1. Diyarbakır yöresi kırık havalarında kullanılan makam dizileri nelerdir?
2. Diyarbakır yöresi kırık havalarında kullanılan usûller nelerdir?
3. Diyarbakır yöresi kırık havalarında kullanılan perdeler nelerdir?
4. Diyarbakır yöresi kırık havalarında kullanılan sesli süre değerleri nelerdir?
5. Diyarbakır yöresi kırık havalarında kullanılan sessiz süre değerleri nelerdir?
6. Diyarbakır yöresi kırık havalarında ele alınan konular nasıl şekillenmiştir?

7. Diyarbakır yöresi kırık havalarındaki kaynak kişiler kimlerdir?
8. Diyarbakır yöresi kırık havalarının derleyicileri kimlerdir?
9. Diyarbakır yöresi kırık havalarında notaya alan kişiler kimlerdir?

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma TRT Türk halk müziği repertuarında yer alan Diyarbakır yöresine ait kırık havalar ile sınırlandırılmıştır.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, TRT Türk Halk Müziği repertuarında yer alan Diyarbakır yöresi kırık havalarının müzikal özelliklerini incelemek amacıyla nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde doküman incelemesi yöntemiyle yürütülmüş betimsel bir araştırmadır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı ve görsel materyallerin sistematik biçimde analiz edilmesine dayanan bir veri toplama yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu doğrultuda araştırmada TRT Türk Halk Müziği repertuarında yer alan Diyarbakır yöresine ait kırık havaların nota kayıtları, repertuar bilgileri ve arşiv verileri incelenmiştir.

Araştırmada kullanılan yaklaşım, yalnızca repertuvardaki eserlerin betimlenmesini değil, aynı zamanda bu eserlerin makam, usul, perde kullanımı, sesli süre değerleri, sessiz süre değerleri, konu yapısı, kaynak kişi, derleyen ve notaya alan kişi değişkenleri açısından sistematik biçimde çözümlenmesini kapsamaktadır. Bu yönüyle araştırma, betimsel içerik analizi yaklaşımına dayalı doküman incelemesi niteliği taşımaktadır. Betimsel içerik analizi, mevcut materyallerin belirli kategoriler doğrultusunda sistematik biçimde sınıflandırılarak frekans ve eğilimlerinin ortaya konulmasını amaçlayan bir yöntem olarak değerlendirilmektedir (Creswell, 2014; Krippendorff, 2018).

Bu araştırmada Diyarbakır yöresine ait kırık havalar, TRT Türk halk müziği repertuarındaki mevcut nota kayıtları üzerinden incelenmiş ve eserlerin müzikal özellikleri belirli kategoriler altında sınıflandırılarak frekans ve yüzde dağılımları aracılığıyla betimlenmiştir. Böylece Diyarbakır yöresi kırık havalarının müzikal karakteristiğinin bütüncül biçimde ortaya konulması amaçlanmıştır.

2.2. Çalışma Materyali

Bu araştırmanın çalışma materyalini, TRT Türk halk müziği repertuarında yer alan ve Diyarbakır yöresine ait olduğu belirtilen 88 kırık hava oluşturmaktadır. Araştırmada herhangi bir örnekleme yöntemine gidilmeyerek çalışma kapsamına ölçütleri karşılayan tüm kırık havalar dahil edilmiştir. Ölçüt olarak; eserin TRT Türk halk müziği repertuarında kayıtlı olması, Diyarbakır yöresine ait olması ve kırık hava niteliği taşıması esas alınmıştır.

Çalışma materyalini oluşturan eserler, TRT Türk halk müziği repertuarında yer alan nota kayıtları ve repertuar künyeleri dikkate alınarak incelenmiştir. Eserlerin repertuar bilgileri içerisinde yer alan makam, usul, kaynak kişi, derleyen ve notaya alan kişi bilgileri kayıt altına alınmış; perde, nota süre değerleri ve sessiz süre değerleri ise notalar üzerinden analiz edilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Materyaline İlişkin Bilgiler

Özellik	Açıklama
Veri kaynağı	TRT Türk Halk Müziği Repertuarı
Yöre	Diyarbakır
İncelenen müzik türü	Kırık havalar
Toplam eser sayısı	88
İnceleme türü	Doküman incelemesi

Özellik	Açıklama
Analiz birimi	Nota ve repertuar kayıtları

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri, TRT Türk halk müziği repertuarında yer alan Diyarbakır yöresine ait kırık havaların nota kayıtları ve repertuar bilgilerinden elde edilmiştir. Veri toplama sürecinde öncelikle TRT Türk halk müziği repertuarında yer alan Diyarbakır yöresine ait kırık havalar belirlenmiş, ardından bu eserlerin nota dökümleri ve repertuar künyeleri ayrıntılı biçimde incelenmiştir.

Verilerin toplanması sürecinde her eser için standart bir inceleme formu oluşturulmuştur. Bu form kapsamında eserlerin makam dizisi, usül yapısı, kullanılan perdeler, nota süre değerleri, sessiz süre değerleri, konu yapısı, kaynak kişi, derleyen ve notaya alan kişi bilgileri sistematik biçimde kayıt altına alınmıştır. Özellikle perde kullanımları ile nota süre değerlerinin belirlenmesinde eser notaları tek tek incelenmiş ve aynı perde farklı oktavlarda bulunsu dahi ortak perde sınıfı içerisinde değerlendirilmiştir.

Veri toplama süreci tamamlandıktan sonra tüm bilgiler elektronik ortama aktarılmış ve analiz sürecine hazır hâle getirilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizinde betimsel içerik analizi yaklaşımı kullanılmıştır. Betimsel içerik analizi, mevcut dokümanların belirli temalar ve kategoriler doğrultusunda sistematik biçimde çözümlenmesini ve mevcut eğilimlerin ortaya konulmasını amaçlayan bir analiz yöntemidir (Krippendorff, 2018).

Araştırma kapsamında elde edilen veriler öncelikle belirlenen kategoriler doğrultusunda kodlanmıştır. Daha sonra bu kodlamalar frekans (f) ve yüzde (%) değerleri hesaplanarak tablolaştırılmıştır. Böylece Diyarbakır yöresi kırık havalarının müzikal özelliklerinin nicel dağılımlarının ortaya konulması amaçlanmıştır.

Tablo 2. Araştırmada Kullanılan Analiz Kategorileri

Alt Problem Alanı	Analiz Türü
Makam	Makam dizisi sınıflandırması
Usül	Ölçü/usül sınıflandırması
Perde	Kullanım sıklığı analizi
Nota süre değerleri	Sesli süre değeri ve kullanım sıklığı analizi
Sessiz süre değerleri	Sessiz süre değeri ve kullanım sıklığı analizi
Konu	Tematik sınıflandırma
Kaynak kişi	Frekans analizi
Derleyen	Frekans analizi
Notaya alan kişi	Frekans analizi

Kodlanan veriler Microsoft Excel ortamına aktarılmış ve tespit edilen frekanslar ile yüzde dağılımları hesaplanmıştır. Bulgular tablolar halinde sunularak yorumlanmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

3.1.1. Diyarbakır Yöresi Kırık Havalarında Makamsal Yapı

Diyarbakır yöresi kırık havaları makamsal yapıları açısından ele alındığında, hüseyini makamı dizisinin %44,32 oran ile ilk sırada, uşşak makamı dizisinin %29,55 oranla ikinci sırada ve hicaz makamı dizisinin ise %12,50 oran ile üçüncü

sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Tespit edilen diğer makam dizilerine bakıldığında ise düşük oranlar ile dağılımda yer aldığı görülmektedir (bkz. Tablo 3).

Tablo 3. Diyarbakır Yöresi Kırık Havalarında Makamsal Yapı

Makam Dizileri	f	%
Hüseyni	39	44,32
Uşşak	26	29,55
Hicaz	11	12,50
Segah	3	3,41
Saba	3	3,41
Çargah	2	2,27
Karcıgar	2	2,27
Bayati-Şiraz	1	1,14
Mahur	1	1,14
TOPLAM	88	100

3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

3.2.1. Diyarbakır Yöresi Kırık Havalarında Ritmik Yapı

Diyarbakır yöresi kırık havalarının ritmik açıdan yapılan analizlerinde, 7 farklı usûlün toplam 89 kez kullanıldığı tespit edilmiştir. En fazla kullanılan usûlün 4/4'lük usûl olduğu ve %43,82 oran ile kullanılarak ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bir kırık havada iki değişmeli usûl kullanımına rastlanılmıştır. İkinci sırada ise % 33,71 oranla 10/8'lik usûl, üçüncü sırada ise %12,36 oranla 2/4'lük usûl yer aldığı tespit edilmiştir. Kırık Havalarda kullanılan diğer usûllerin ise, kullanım sayısının az olmasından dolayı daha düşük oranlar ile dağılımda yer aldığı görülmektedir (bkz. Tablo 4).

Tablo 4. Diyarbakır Yöresi Kırık Havalarında Kullanılan Usûller

Usûller	f	%
4/4	39	43,82
10/8	30	33,71
2/4	11	12,36
6/4	5	5,62
6/8	2	2,25
12/8	1	1,12
7/4	1	1,12
TOPLAM	89	100

3.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

3.3.1. Diyarbakır Yöresi Kırık Havalarında Kullanılan Perdeler

Diyarbakır Yöresine ait TRT Türk halk müziği repertuarında yer alan Kırık Havalar perde yapıları açısından analiz edilmiş perde isimleri kırık havaların notalarında olduğu şekil ile adlandırılmıştır. Farklı oktavlardaki aynı isimlerdeki perdeler bir oktav içerisinde değerlendirilmiştir. Kırık havalarının notalarında kullanılan perdeler üzerinde yapılan analiz sonuçlarına göre en yoğun kullanılan perdelerin; “re perdesi (%22,58)”, “do perdesi (%19,82)”, “la perdesi (%14,37)”, “mi perdesi (%13,82)” ve “Si b 2 perdesi (%12,99)” olduğu tespit edilmiştir. Yüksek oranlara sahip olan bu

perdeler dışında kalan diğer kullanılan perdelerin ise kırık havaların makamsal dizilerine veya müzikal yapılarına göre kullanım oranlarının değişkenlik gösterdiği söylenebilir (bkz. Tablo 5).

Tablo 5. Diyarbakır Yöresi Kırık Havalarında Kullanılan Perdeler

Perdeler	f	%
Do	414	19,82
Do#	315	2,45
Re b	132	1,02
Re	2909	22,58
Re#	1	0,01
Mi b	97	0,75
Mi	1780	13,82
Fa	222	1,72
Fa#	271	2,10
Sol	612	4,75
Sol#	0	0,00
La	1851	14,37
La#	4	0,03
Si b	231	1,79
Si	124	0,96
Si b 2	1673	12,99
Si b 3	108	0,84

3.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

3.4.1. Diyarbakır Yöresi Kırık Havalarında Kullanılan Sesli Süre Değerleri

TRT Türk Halk Müziği Repertuarında yer alan Diyarbakır yöresine ait kırık havalarda kullanılan sesli süre değerleri incelendiğinde, %42,93 oran ile ilk sırada onaltılık, ikinci sırada %33,64 oran ile sekizlik süre, üçüncü sırada ise %14,08 oran ile dörtlük sesli süre değerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Diyarbakır yöresine ait kırık havaların sesli süre değerlerinin sözlerdeki yapı ile doğrudan ilgili olduğu ve kullanılan makam dizilerine ait melodik yapılarında nota değerlerini etkilediği söylenebilir (bkz. Tablo 6).

Tablo 6. Diyarbakır Yöresi Kırık Havalarında Kullanılan Sesli Süre Değerleri

Sesli Süre Değerleri	f	%
Birlik	2	0,02
İkilik	26	0,20
Dörtlük	1853	14,08
Sekizlik	4429	33,64
Onaltılık	5651	42,93
Otuzikilik	1189	9,03
Altmışdörtlük	14	0,11
TOPLAM	13164	100

3.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

3.5.1. Diyarbakır Yöresi Kırık Havalarında Kullanılan Sessiz Süre Değerleri

Diyarbakır yöresine ait TRT Türk Halk Müziği repertuvarında bulunan toplam 88 kırık havanın sessiz süre değerleri açısından yapılan analizlerinde en fazla %66,49 oran ile sekizlik sessiz süre değerinin kullanılarak ilk sırada yer aldığı görülmüştür. İkinci sırada %30,03 oran ile dörtlük sessiz süre değeri, üçüncü sırada ise %3,47 oran ile onaltılık sessiz süre değerinin kullanımı görülürken diğer sessiz süre değerlerinin kullanımına rastlanılmamıştır. (bkz. Tablo 7).

Tablo 7. Diyarbakır Yöresi Kırık Havalarında Kullanılan Sessiz Süre Değerleri

Sessiz Süre Değerleri	f	%
İkilik	0	0,00
Dörtlük	173	30,03
Sekizlik	383	66,49
Onaltılık	20	3,47
Otuzikilik	0	0,00
Altmışdörtlük	0	0,00
TOPLAM	576	100

3.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

3.6.1. Diyarbakır Yöresi Kırık Havalarında Konular

Diyarbakır yöresi kırık havalarındaki konu dağılımına bakıldığında %86,36 oran ile “Aşk-Sevda” temasının ilk sırada olduğu görülmektedir. İkinci sırada %4,55 oran ile “Ağıt” teması, üçüncü sırada ise %3,41 oran ile “Kına-Düğün ve Gurbet” temalarının yer aldığı görülmüştür. Tespit edilen diğer temalara bakıldığında ise düşük oranlar ile dağılımda yer aldığı görülmektedir (bkz. Tablo 8).

Tablo 8. Diyarbakır Yöresi Kırık Havalarında Konular

Konular	f	%
Aşk-Sevda	76	86,36
Ağıt	4	4,55
Kına-Düğün	3	3,41
Gurbet	3	3,41
Sitem	1	1,14
Deyiş	1	1,14
TOPLAM	88	100

3.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

3.7.1. Diyarbakır Yöresi Kırık Havalarında Kaynak Kişiler

Diyarbakır yöresine ait TRT Türk halk müziği repertuvarında yer alan kırık havalarda kaynak kişiler üzerinde yapılan analizler sonucunda ilk sırada %35,23 oran ile Celal Güzelses'e ait olup, İkinci sırada ise %11,36 oran ile İzzet Altınmeşe, üçüncü sırada ise %6,82 oran ile Ramazan Şenses'in yer aldığı görülmektedir. Diyarbakır yöresi Türk halk müziği repertuvarının şekillenmesinde görülen kaynak kişilerin daha belirleyici olduğu söylenebilir (bkz. Tablo 9).

Tablo 9. Diyarbakır Yöresi Kırık Havaalarında Kaynak Kişiler

Kaynak Kişiler	f	%
Celal GÜZELSES	31	35,23
İzzet ALTINMEŞE	10	11,36
Ramazan ŞENSES	6	6,82
Gıyas COŞKUN	4	4,55
YÖRE EKİBİ	4	4,55
Selahattin MAZLUMOĞLU	4	4,55
Cemil DEĞER	4	4,55
Bedri AYSELİ	3	3,41
Yusuf TAPAN	3	3,41
Tarık ÇIKINTAŞ	2	2,27
Selahattin ERKAN	2	2,27
Fethullah ERKAN	2	2,27
Şakire KALAYCI	1	1,14
Lamia BENEK	1	1,14
Celal AYCAN	1	1,14
Saadettin COŞKUN	1	1,14
Cemil CANKAT	1	1,14
Ekrem KURAL	1	1,14
Ahmet YÜKSEKSES	1	1,14
Hafız Celal SEVİMLİ	1	1,14
Hüsnü İPEKÇİ	1	1,14
Ayşe ŞAN	1	1,14
Zehra BİLİR	1	1,14
Ömer TARHAN	1	1,14
Bekir KARAKAŞ	1	1,14
TOPLAM	88	100

3.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

3.8.1. Diyarbakır Yöresi Kırık Havaalarında Derlemeciler

Diyarbakır yöresi kırık havaalarının derleyenlerine ilişkin dağılım incelendiğinde, en yüksek oranın %26,14 ile “Plaktan” ibaresine ait olduğu görülmektedir. “Plaktan” ibaresinin bu alanda kırık havalara kaynaklık ettiği yönünde olduğu Diyarbakır yöresinin %26,14’ne sahip olan kırık havaaların asıl derlemecilerinin tespit edilemediği düşünülmektedir. İkinci sırada %18,18 oran ile Muzaffer Sarısözen, üçüncü sırada ise %12,50 oran ile İzzet Altınmeşe’nin yer aldığı tespit edilmiştir. Tespit edilen diğer derlemecilerin ise derleme yaptıkları kırık hava sayılarına göre düşük oranlara sahip olduğu görülmüştür (bkz. Tablo 10).

Tablo 10. Diyarbakır Yöresi Kırık Havalarında Derlemeciler

Derleyiciler	f	%
PLAKTAN	23	26,14
Muzaffer SARISÖZEN	16	18,18
İzzet ALTINMEŞE	11	12,50
Ahmet YAMACI	9	10,23
Soner ÖZBİLEN	4	4,55
Bedri AYSELİ	3	3,45
Mustafa GECEYATMAZ	2	2,27
Emin TURGAY	2	2,27
Mehmet ÖZBEK	2	2,27
TRT Ankara Radyosu THM	2	2,27
Nida TÜFEKÇİ	2	2,27
Selahattin ERORHAN	1	1,14
Celal GÜZELSES	1	1,14
Saadettin COŞKUN	1	1,14
TRT Müzik Dai. Baş. THM	1	1,14
Recep KAYMAK	1	1,14
Işık BAŞEL	1	1,14
Osman ÖZDENKÇİ	1	1,14
Hayri YOLDAŞ	1	1,14
Adnan ATAMAN	1	1,14
Ankara Devlet Konservatuarı	1	1,14
Nuri ESENTÜRK	1	1,14
Zülfüf ALTAN	1	1,14
TOPLAM	88	100

3.9. Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular

3.9.1. Diyarbakır Yöresi Kırık Havalarını Notaya Alan Kişiler

Diyarbakır yöresi kırık havalarını notaya alan kişilerin dağılımına bakıldığında en yüksek orana sahip kişinin %34,09 ile Mehmet Özbek olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla %18,18 oran ile Muzaffer Sarısözen, %10,23 oran ile Ahmet Yamacı takip etmektedir. Diğer notaya alan kişilerin ise notaya aldıkları kırık havalarının sayıları açısından düşük oranlara sahip olduğu tespit edilmiş ve dağılımdaki yerlerini almışlardır (bkz. Tablo 11).

Tablo 11. Diyarbakır Yöresi Kırık Havalarını Notaya Alan Kişiler

Notaya Alan Kişiler	f	%
Mehmet ÖZBEK	30	34,09
Muzaffer SARISÖZEN	16	18,18
Ahmet YAMACI	9	10,23
Altan DEMİREL	6	6,82
Salih TURHAN	5	5,68
Soner ÖZBİLEN	4	4,55
Nida TÜFEKÇİ	3	3,41
Saadetdin GÜRHAN	2	2,27
Ali CANLI	1	1,14
Ahmet Turan ŞAN	1	1,14
Neriman Alundağ TÜFEKÇİ	1	1,14
İzzet ALTINMEŞE	1	1,14
Erkan SÜRMEN	1	1,14
Gürsoy BABAOĞLU	1	1,14
Işık BAŞEL	1	1,14
Emin ALDEMİR	1	1,14
Osman ÖZDENKÇİ	1	1,14
Hayri YOLDAŞ	1	1,14
Adnan ATAMAN	1	1,14
Ateş KÖYOĞLU	1	1,14
Nuri ESENTÜRK	1	1,14
TOPLAM	88	100

4. Sonuç

TRT Türk Halk Müziği repertuarında bulunan Diyarbakır yöresi kırık havalarının müzikal özellikleri sistematik biçimde incelendiği bu çalışmanın alana etnomüzikolojik açıdan katkı sağladığı düşünülmektedir. Elde edilen bulgular ışığında, Diyarbakır yöresi kırık havalarının makamsal açıdan büyük ölçüde Hüseyinî, Uşşak ve Hicaz dizileri etrafında şekillendiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, yöre müziğinin duygusal ifade gücü yüksek, makam merkezli ve sözlü anlatıma dayalı bir müzikal karakter taşıdığını göstermektedir.

Ritmik yapı bakımından 4/4 ve 10/8 usüllerin yoğun biçimde kullanılması, Diyarbakır yöresi kırık havalarının hem düzenli türkü yapıları hem de halay ve oyun kültürüyle ilişkili aksak ritmik özellikler taşıdığını ortaya koymuştur. Perde kullanımlarında özellikle “re”, “do”, “la”, “mi” ve “si b 2” perdelерinin öne çıkması, eserlerin belirli makamsal yapılar çevresinde yapılandığını göstermektedir.

Sesli ve sessiz süre değerlerine ilişkin bulgular, Diyarbakır yöresi kırık havalarının melodik hareketliliği yüksek, süslemeli ve ritmik açıdan canlı bir yapı sergilediğini göstermektedir. Özellikle onaltılık ve sekizlik nota değerlerinin yoğunluğu, yöre tavrının müzikal zaman örgüsü üzerinde belirleyici bir rol oynadığını düşündürmektedir.

Tematik açıdan değerlendirildiğinde, repertuvarda aşk/sevda temasının baskın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra ağıt, gurbet, düğün/kına ve sitem gibi temaların daha sınırlı düzeyde temsil edildiği görülmüştür. Bu bulgu, Diyarbakır yöresi kırık havalarının büyük ölçüde bireysel duygu aktarımına dayalı bir anlatım geleneğini yansıttığını göstermektedir.

Kaynak kişi, derleyen ve notaya alan kişilere ilişkin sonuçlar, Diyarbakır yöresi müzik kültürünün kayıt altına alınması ve korunmasında Celal Güzelses, Muzaffer Sarısözen, Mehmet Özbek ve Ahmet Yamacı gibi isimlerin önemli katkılar sunduğunu ortaya koymuştur. Özellikle TRT Türk halk müziği repertuarının yöresel müzik mirasının günümüze aktarılmasında önemli bir işlev üstlendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak Diyarbakır yöresi kırık havalarının, anadolu halk müziği içerisinde makamsal çeşitlilik, ritmik zenginlik, melodik hareketlilik ve güçlü kültürel aktarım unsurlarıyla özgün bir müzikal kimlik sergilediği söylenebilir. Bu yönüyle araştırmanın, Diyarbakır halk müziğinin sistematik biçimde belgelenmesine katkı sunduğu ve gelecekte yapılacak etnomüzikolojik çalışmalar için önemli bir başvuru kaynağı oluşturması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Açar, Y., & Şen, Y. (2014). TRT Türk Halk Müziği Repertuarında Bulunan Kına Türkülerinin Makam Dizileri Yönünden Analizi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 29, 421–460.
- Akdoğu, O. (1996). *Türk Müziğinde Türler ve Biçimler*. Ege Üniversitesi Basımevi.
- Akgül, M., Kaya, E., & Dede, S. (2022). Türk Halk Müziğinde Bölgesel Repertuar Analizlerine Yönelik Bir İnceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(84), 215–231.
- Aykent, C. (2020). Doğu Trakya Bölgesi Halk Müziğinde Ritim Kalıplarına Dair Bir İnceleme. *Erdem*, 79, 41–62. <https://doi.org/10.32704/erdem.838421>
- Behar, C. (2019). *Aşk Olmayınca Meşk Olmaz: Geleneksel Osmanlı/Türk Müziğinde Öğretim Ve Intikal*. Yapı Kredi Yayınları.
- Börekci, A. (2023). Türk Halk Müziği Analizinde Hesaplamalı Yaklaşımlar. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(137), 112–129. <https://doi.org/10.29228/ASOS.67526>
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, Quantitative, And Mixed Methods Approaches* (4. baskı). SAGE.
- Erol, A. (2009). *Müzik Üzerine Düşünmek*. Bağlam Yayıncılık.
- Giray, M. Z. (2010). *Diyarbakır Musiki Folkloru*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi.
- Karakelle, A. (2019). *Diyarbakır Yöresi Halk Müziğinin Kültürel ve Müziksel Yapısı* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology* (4. baskı). SAGE.
- Küçükuncular, O. (2019). *Diyarbakır müzik kültürü ve Celal Güzelses'in TRT Repertuarındaki Eserlerine Yönelik Tespitler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi.
- Martağan, S. (1991). Diyarbakır Türküleri. *Ziya Gökalp Dergisi*, 64, 291–313.
- Nettl, B. (2015). *The study of ethnomusicology: Thirty-three discussions* (3rd ed.). University of Illinois Press.
- Özbek, M. (2014). *Türk Halk Müziği El Kitabı* (2. baskı). Atatürk Kültür Merkezi.
- Özbek, M. (2018). *Türk Halk Müziği Üzerine Araştırmalar*.
- Öztürk, O. M. (2015). Türk Halk Müziğinde Makam ve Dizi Anlayışı Üzerine Değerlendirmeler. *Folklor/Edebiyat*, 21(84), 115–132.
- Öztürk, O. M. (2016). Türk Halk Müziğinde Perde Organizasyonları ve Melodik Yapı. *Milli Folklor*, 28(111), 85–101.
- Stokes, M. (2010). *The Republic of love: Cultural intimacy in Turkish Popular Music*. University of Chicago Press.

TRT (2026). Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, Müzik Dairesi Yayınları Türk Halk Müziği Repertuarı Nota Arşivi.

Uslu, R. (2020). Türk Halk Müziğinde Makam Ve Ritmik Yapıların Değerlendirilmesi. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 95, 221–238.

Yener, S. (2020). Anadolu Halk Müziğinde Ritmik Yapı Ve Usl İlişkisi. Müzik ve Sahne Sanatları Dergisi, 3(2), 44–61.

Yıldırım, A., & şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (10. baskı). Seękin.

sanat
ve insan

